

# Η βία στην οικογένεια

Authors: Ονουφρίου Ελένη<sup>1</sup>, Κοφίνη Σπυρούλα<sup>2</sup>, Φωτίου Πετρούλα<sup>3</sup>

1. Πτυχιούχος Πληροφορικής Πανεπιστημίου Κύπρου Νοσηλευτικός Λειτουργός - Γ.Ν.Λάρνακας - Καρδιολογικό Εργαστήριο
2. Νοσηλευτικός Λειτουργός - Νέο Γ.Ν.Λευκωσίας - Τμήμα Α' Βοηθειών
3. Νοσηλευτικός Λειτουργός - Γ.Ν.Πάφου - Τμήμα Α' Βοηθειών

## Περίληψη

Το φαινόμενο της οικογενειακής βίας αποτελεί σήμερα ένα από τα σοβαρότερα και πολύπλοκα κοινωνικά προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν όλες οι επιστήμες που ασχολούνται με τον άνθρωπο. Ενώ το φαινόμενο της βίας αποτελούσε μια απόκρυφη οικογενειακή υπόθεση, σταδιακά εξελίσσεται σε ένα κοινωνικό πρόβλημα. Η επιρροή δύο ισχυρών κινήματων του φεμινιστικού κινήματος και του κινήματος παιδικής προστασίας, έφεραν αντίστοιχα στην επιφάνεια το πρόβλημα της κακοποίησης των γυναικών και κακοποίησης των παιδιών στην οικογένεια.

Με βάση την βιβλιογραφική ανασκόπηση, διαπιστώνεται ότι η οικογενειακή βία ενδημεί σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, σε κάθε επαρχία της Κύπρου, άσχετα από οικονομική ανάπτυξη, ηλικία, κοινωνικό κύρος, μέγεθος οικογένειας, αστική ή αγροτική περιοχή. Ο κεντρικός αιτιολογικός άξονας βασίζεται σε πολιτισμικούς παράγοντες που αφορούν την ανθρώπινη επικοινωνία και οι οποίοι επιτρέπουν ή και καλλιεργούν τη βία.

Σκοπός της μελέτης είναι η ευαισθητοποίηση του κοινού, η σωστή εκτίμηση του μεγέθους του προβλήματος και η ύπαρξη ορθής αντιμετώπισης από την πολιτεία, της οποίας ο ρόλος της είναι σημαντικός στη πρόληψη και ελαχιστοποίηση του φαινομένου της βίας στην οικογένεια.

## Abstract

The phenomenon of Domestic Violence is one of the most serious and complicated social matters that all human sciences are called to deal with. Violence used to be a secret family matter but gradually it's becoming a social problem mostly because of the influence of two of the most powerful movements; the Feministic which revealed the problem of abused women and the movement for Child Protection that dealt with abused children.

The conclusion is that Domestic Violence appears in all social ranks, in every district of Cyprus regardless the economic development, the social status, the size of the family or the differences between urban/rural areas. The main causes of violence are based on cultural factors concerning the human communication that allows or even produces violence.

The purpose of this project is to make the public more sensitive, estimate how huge the problem is and make sure that the State knows how to confront it. The role of the State is quite important for the prevention of Domestic Violence since it is the one capable to minimize the problem

## Εισαγωγή

Η οικογενειακή βία δυστυχώς δεν αποτελεί αινούργιο φαινόμενο στην κοινωνία, αλλά ένα ορατό, συγκεκριμένο και σοβαρό πρόβλημα. Η σύγχρονη μελέτη της οικογενειακής βίας έχει ιαψεύσει το μύθο ότι η οικογένεια αποτελεί ένα προστατευτικό, ειρηνικό περιβάλλον για τα μέλη της. Όλες οι μορφές βίας αναφέρονται σε ένα οικογενειακό πρόβλημα, με κύριες αιτιολογικές παραμέτρους την άνιση κατανομή της δύναμης ανάμεσα στα δύο φύλα και την πατριαρχική οικογενειακή δομή στα πλαίσια των παραδοσιακών τρόπων κοινωνικοποίησης των δύο φύλων, ιδιαίτερα των αντρών (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1990 : 159).

Η επιλογή του θέματος, βασίστηκε στην ανάγκη για ρεαλιστική και αντικειμενική αποκάλυψη του μεγέθους του προβλήματος στην κυπριακή οικογένεια, έτσι ώστε να εντοπισθούν τα συχνότερα αίτια και συνθήκες μέσα στα οποία αυτή εκδηλώνεται. Επίσης, αποσκοπεί στην σωστή ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όλου του κοινού και όλων των φορέων, στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας στην οικογένεια.

## Ορισμός Οικογενειακής Βίας

Σύμφωνα με την Woker (1979) as cited by Emery & Laumann, ορίζεται σαν οικογενειακή βία οποιαδήποτε προσπάθεια για επιβολή της θέλησης ενός ατόμου με δύναμη και εξουσία πάνω σε ένα άτομο αδύνατο, που σαν αποτέλεσμα έχει να πληγώσει την σωματική και ψυχολογική ακεραιότητα του αδύναμου ατόμου.

Σε αυτή την ανασκόπηση θα χρησιμοποιηθεί ο όρος «οικογενειακή βία» παρά τις συχνές κριτικές ότι ο όρος αυτός κρύβει ποιος είναι ο θύτης και ποιο το θύμα (Μόρρις, 1987 as cited by Murphy, 1996). Ο όρος αυτός, περιλαμβάνει όλες τις μορφές σωματικής, σεξουαλικής και ψυχολογικής βίας που υπάρχουν μεταξύ δυο συντρόφων που αποτελούν ζευγάρι (είτε αυτοί είναι ζευγάρι είτε συζούν) μεταξύ γονιών και παιδιών (λαμβάνοντας υπόψη και

την βία από γονείς σε παιδιά καθώς και τη βία από παιδιά σε υπερήλικες- κυρίως γονείς), όπως και τη βία που υπάρχει μεταξύ αδελφών.

Ο ερευνητής Smith (1989), προτείνει τον όρο «Βία» αντί «Διαμάχη» ή «Διαφωνία» και αυτό δικαιολογείται στο γεγονός ότι η βία που υφίσταται ένα αδύνατο άτομο είναι συνήθως πολύ σοβαρής μορφής και διαρκεί χρόνια, δηλαδή σπάνια αναφερόμαστε για βία όπου εξασκήθηκε μόνο για μια φορά. Συνήθως η βία στην οικογένεια κλιμακώνεται σε ένταση και συχνότητα. Το παράδοξο, σύμφωνα με τον ίδιο, είναι ότι «αντί το σπίτι να είναι ο τόπος όπου τα άτομα καταφεύγουν για να ξεφύγουν από τον φόβο και τη βία», για πολλά άτομα και ειδικά για πολλές γυναίκες το σπίτι είναι ο χώρος που υφίστανται την πιο τρομακτική βία. Οι όροι διαφωνία ή διαμάχη δεν μεταδίδουν την βιαιότητα αυτή.

Τέλος αναφορά πρέπει να γίνει και στον Κυπριακό νόμο - Περί προστασίας των Θυμάτων Βίας στην Οικογένεια, Νόμος, 1994 - που ορίζει σαν οικογενειακή βία «οποιαδήποτε παράνομη πράξη ή ενέργεια που μπορεί να προκαλέσει άμεση, πραγματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη σε οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας, και περιλαμβάνει και τη βία που σαν σκοπό έχει να εκπληρώσει μια σεξουαλική πράξη χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος, όπως επίσης και τον περιορισμό της ελευθερίας του ατόμου αυτού».

## Μορφές Βίας

Η οικογενειακή βία απαντά τρεις μορφές βίας: τη σωματική, τη σεξουαλική και τη ψυχολογική βία. Συγκεκριμένα οι κυριότερες μορφές βίας όπως δόθηκαν από τον Σύνδεσμο της Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας στην Οικογένεια (2004) είναι:

### 1. Ψυχολογική Βία που μπορεί να είναι:

α) Λεκτική : Εκφράζεται με ύβρεις, προ σβολές, απειλές, και εκφράσεις μειωτικές και υποτιμητικές.

β) Κοινωνική: Στοχεύει στην απομόνωση του θύματος. Ο θύτης απαγορεύει στο θύμα να έχει οποιαδήποτε σχέση με συγγενείς φίλους ή γείτονες. Του απαγορεύει επίσης να εργάζεται.

γ) Οικονομική: Πλήρης οικονομική εξάρτηση του θύματος πάνω στο θύτη. Ο θύτης δεν επιτρέπει στο θύμα να έχει δικά του λεφτά. Του παίρνει ακόμα και αυτά που κερδίζει στην εργασία του.

**2. Σωματική Βία:** Σωματική κακοποίηση του θύματος αποτελείται από: ξυλοδαρμό, κλωτσιές, μπουνιές, χρησιμοποίηση αντικειμένων για κακοποίηση του θύματος όπως μαχαίρια, πέτρες και άλλα.

**3. Σεξουαλική Βία:** Η σεξουαλική βία είναι η πιο άγνωστη και σιωπηρή μορφή βίας. Αν και φαίνεται ότι είναι κι αυτή πλατειά διαδεδομένη τα θύματα σπανίως μιλούν για αυτή - Βιασμός μέσα στο γάμο, έξω από τον γάμο, αιμομιξία.

Αυτές οι μορφές βίας συνήθως συνυπάρχουν. Άτομα τα οποία δέχονται σωματική κακοποίηση ταυτόχρονα μπορεί να δέχονται και ψυχολογική κακοποίηση.

Βία ανάμεσα σε ζευγάρι

Ο όρος «βία ανάμεσα στο ζευγάρι» αν και έχει συνδεθεί με τη συζυγική βία εναντίον των γυναικών, αφορά οποιαδήποτε συναισθηματική ή και νομική σχέση (Αγάθωνος - Γεωργοπούλου, 1990:160). Το περιεχόμενο της συνδέεται συχνότερα με τη σωματική βία παραγνωρίζοντας την ψυχολογική βία που είναι δυσκολότερο να ορισθεί και η οποία εμπεριέχει μια διαρκή απειλή για πρόκληση σωματικής βίας που δημιουργεί στο θύμα ένα κλίμα έντασης, ανασφάλειας, υποτίμησης και εξευτελισμού. Πρόσθετες συνέπειες μπορεί να είναι οικονομική στέρηση, σεξουαλική κακοποίηση ή και βιασμός, και πορνογραφία (Κόκκινος, 1993). Παρ' όλες τις ενδείξεις που συνηγορούν υπέρ μιας αμοιβαίας μορ

φής βίας ανάμεσα στα ζευγάρια «όταν άνδρες κτυπούν γυναίκες και γυναίκες κτυπούν άνδρες, τελικά τα πραγματικά θύματα είναι γυναίκες» (Καραποστόλης, 1987).

## Προφίλ Θύματος και Θύτη

Γενικά, οι ερευνητές φαίνεται να συμφωνούν ότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο προφίλ θυτών και θυμάτων. Όλοι λένε ότι τόσο τα θύματα όσο και οι θύτες προέρχονται από όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, με μόρφωση που κυμαίνεται από ελάχιστη ή ανύπαρκτη μέχρι και ανώτατη, από πόλεις και χωριά, νεαροί και ενήλικες. Μπορεί να παρουσιάζουν κάποια παθολογία, αλλά μπορεί και όχι. Τα χαρακτηριστικά θύματος και θύτη όπως δόθηκαν από τον Σύνδεσμο της Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας στην Οικογένεια (2004) αναφέρονται πιο κάτω.

## Χαρακτηριστικά Μμαχος

Τα θύματα βίας προέρχονται απ' όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά :

- Έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση.
- Νιώθουν ανασφάλεια, φόβο και σύγχυση.
- Αντιμετωπίζουν παθητικά το πρόβλημα τους και τη ζωή.
- Πιστεύουν όλους τους μύθους γύρω από το θέμα της κακοποίησης.
- Δέχονται της ευθύνες για την βίαιη συμπεριφορά του συντρόφου τους.
- Αισθάνονται ενοχή αλλά αρνούνται να δεχθούν το τρόπο και το θυμό τους
- Έχουν αντιδράσεις, στρες και αναπτύσσουν ψυχοσωματικά συμπτώματα.
- Αντιμετωπίζουν σπíti και οικογένεια με παραδοσιακό και πατριαρχικό τρόπο
- Πιστεύουν ότι κανένας δεν μπορεί να τους βοηθήσει να λύσουν το πρόβλημα.

## Χαρακτηριστικά Θύτη

Οι θύτες όπως και τα θύματα προέρχονται απ' όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά :

- Ανασφάλεια.
- Χαμηλή αυτοεκτίμηση .
- Αρνούνται ότι υπάρχει βία στην οικογένεια.
- Μειώνουν τα αποτελέσματα της βίας.
- Έχουν την τάση να απομονώνουν τον /την σύντροφο από συγγενείς και φίλους.
- Δικαιολογούνται ότι χάνουν τον έλεγχο τους λόγω ποτού, ναρκωτικών, ανεργίας, οικονομικών προβλημάτων και κυρίως θυμού.
- Σνήθη θύματα προέρχονται από οικογένειες που εξασκείται βία.
- Ζηλεύουν παθολογικά και έχουν κτητικές διαθέσεις.
- Παρουσιάζουν μια διπλή προσωπικότητα: γλυκείς και ευγενικοί έξω από το σπίτι, σκληροί και βίαιοι έναντι των μελών της οικογένειάς τους.
- Παρουσιάζουν έντονες αντιδράσεις, στρες και προσπαθούν να τις αντιμετωπίσουν με ποτό, ναρκωτικά και βία έναντι του συντρόφου τους.
- Πιστεύουν σε όλους τους μύθους γύρω από την κακοποίηση.
- Πιστεύουν στη παραδοσιακή υπεροχή των αντρών και στο αρχηγικό τους ρόλο μέσα στην οικογένεια.
- Επιρρίπτουν τις ευθύνες των πράξεών τους σε άλλους.
- Υιοθετούν βίαιη σεξουαλική συμπεριφορά για ν' αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους .
- Δεν πιστεύουν ότι η βίαιη συμπεριφορά τους, έχει αρνητικές επιπτώσεις σε όλα τα μέλη της οικογένειάς τους.

## Αίτια Βίας

Ως προς την αιτιολογία του φαινομένου, ερευνητικά δεδομένα συνηγορούν υπέρ ενός πολυπαραγοντικού μοντέλου σύμφωνα με το οποίο πλήθος παραγόντων, κοινωνικών, ψυχολογικών, και περιστασιακών αλληλεπιδρούν συμβάλλοντας στη δημιουργία συνθηκών βίας μέσα στην οικογένεια (Kotakos, 1999). Οι κοινωνικές και δομικές ερμηνείες, πέρα από την έμφαση σε παράγοντες όπως η ανεργία, η κοινωνική απομόνωση, οι κακές συνθήκες κατοικίας, περιλαμβάνουν και το σύνολο των συναλλαγών μεταξύ δράστη και θύματος μέσα στην οικογενειακή δομή (Cox & Brooks-Gunn, 1996). Η συναλλαγή αυτή έχει περιγραφεί ως άνιση κατανομή κοινωνικών ρόλων και σχέσεων που συνδέονται με οικονομική ή εκπαιδευτική ανισότητα ή ακόμα και ανισότητα που πηγάζει από έναν περισσότερο κυριαρχικό ρόλο του συζύγου σε θέματα λήψης αποφάσεων (Strays, 1980, as cited by Emery & Laumann, 1998).

Άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους έχουν συχνά χαμηλή αυτοεκτίμηση, θεωρώντας τη συμπεριφορά της γυναίκας τους ως απειλητική, χαρακτηρίζονται από ανασφάλεια, έχουν πολλές ανησυχίες και άγχη σχετικά με αισθήματα κατωτερότητας, ενώ κατακλύζονται συχνά από αισθήματα ανεπάρκειας και εγκατάλειψης (WHO, 1997). Ένας σοβαρός παράγοντας που έχει συνδεθεί με την συζυγική βία είναι η χρήση αλκοόλ και τοξικών ουσιών (Edelson et al, 1985, as cited by Smith, 1989). Η άποψη αυτή αμφισβητείται εν μέρη, εφ' όσον, θεωρείται ότι η κατανάλωση ανακουφίζει τους άνδρες από την ευθύνη της συμπεριφοράς τους, ενώ επιβεβαιώνει την απόφαση της γυναίκας συζύγου, να παραμείνει σε μια τέτοια σχέση ελπίζοντας ότι ο άνδρας της θα ξεπεράσει το πρόβλημα της βίας ελέγχοντας το πρόβλημα του αλκοολισμού.

Η διαγενεακή κληρονομικότητα της βίας επιβεβαιώνεται και στη μελέτη της βίας ανάμεσα στο ζευγάρι (Forgatch & Patterson, 1989) . Πολλά άτομα με ανάλογες εμπειρίες

στερούνται εκείνων των κοινωνικών δεξιοτήτων που οδηγούν σε υγιείς σχέσεις.

Η εμπειρία του «κέντρου άμεσης βοήθειας του Συνδέσμου για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας στην οικογένεια», (2002) ίσως αντιπροσωπευτικό της Κυπριακής πραγματικότητας, εντοπίζει επίσης το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας στα ζευγάρια μεικτής εθνικότητας. Παρατήρησαν ότι, στις περιπτώσεις όπου η σύζυγος είναι ξένη, ο Κύπριος άντρας συχνά απειλεί να διευθετήσει την απέλαση της και να πάρει την αποκλειστική κηδεμονία των παιδιών. Είναι λιγότερο συχνό και το φαινόμενο του ξένου άντρα, ο οποίος απειλεί να φύγει και να πάρει τα παιδιά μαζί του.

Τέλος, ένας άλλος παράγοντας στη διαμόρφωση βίαιων σχέσεων είναι ο διαφορετικός τρόπος κοινωνικοποίησης αγοριών και κοριτσιών. Οι γυναίκες μαθαίνουν ότι πρέπει να είναι «αδύναμες» και να μην εμπλέκονται σε βίαιες συναλλαγές ενώ δεν διδάσκονται πώς να αποφεύγουν ή να σταματούν τη βία εναντίον τους, πιστεύοντας ότι δεν έχουν άλλη επιλογή (Morris, 1987).

### Κύκλος Βίας (Θεωρία του Κύκλου)

Ο κύκλος της βίας ανάμεσα σε ζευγάρι περιλαμβάνει τρία στάδια (Walker, 1985, as cited by Smith, 1989):

- Περίοδο έντασης
- Περίοδο κακοποίησης
- Περίοδος συμφιλίωσης

Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο για Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Βίας ανάμεσα στην οικογένεια (2000) οι πιο πάνω περίοδοι εξηγούνται παρακάτω:

**Περίοδος έντασης:** Ο άνδρας είναι συνήθως εκνευρισμένος, την προκαλεί, τη βρίζει, την κατηγορεί και περιμένει την αντίδραση της. Αν αντιδράσει την κτυπά και ηρεμεί. Πολλές φορές η κακοποιημένη γυναίκα

φοβούμενη την αντίδραση του μαζεύεται και συμπεριφέρεται σαν να είναι υπεύθυνη για τον θυμό του. Η στάση της αυτή, απλά μακραίνει την περίοδο έντασης. Τελικά ο άνδρας βρίσκει πρόφαση για να την κτυπήσει.

**Περίοδος κακοποίησης:** Στο στάδιο αυτό θύτης είναι εκτός ελέγχου. Κτυπά το θύμα με τόσο μένος που πολλές φορές το τραυματίζει σοβαρά. Κάποτε η γυναίκα μένει απαθής. Απλώς αμύνεται. Κάποτε μπορεί να κτυπήσει κι' αυτή πίσω, η να τρέξει έξω από το σπίτι, να ζητήσει βοήθεια.

**Περίοδος συμφιλίωσης:** Μετά την κακοποίηση, η γυναίκα, το θύμα είναι συνήθως πληγωμένο σοβαρά και ψυχολογικά είναι ένα ράκος.

Ο άντρας αν και αντιλαμβάνεται τη σοβαρότητα της πράξης του, δεν θέλει να το παραδεχτεί και προσπαθεί να δικαιολογήσει τη βίαιη συμπεριφορά του. Άλλοτε πάλι, νιώθει τύψεις, περιβάλλει το θύμα με αγάπη και της ζητά συγγνώμη και υπόσχεται ότι δεν θα το ξανακάνει. Το στάδιο της συμφιλίωσης μπορεί να αρχίσει μερικές ώρες μετά το επεισόδιο ή μετά από λίγες μέρες.

Στο στάδιο αυτό της συμφιλίωσης δημιουργείται μεταξύ τους ένας δυνατός δεσμός που τους απομονώνει από την πραγματικότητα. Κι' όποιος αναμιχθεί για να τους βοηθήσει θεωρείται εχθρός του. Η περίοδος αυτή είναι εποχή έντονης ευχαρίστησης που ενδυναμώνει τη σχέση τους και τους κάμνει να πιστέψουν ότι η σχέση τους είναι εντάξει. Έτσι αρνούνται να ζητήσουν βοήθεια. Η αγάπη που νιώθουν την περίοδο αυτή είναι ένα είδος ανταμοιβής που προσφέρει ο θύτης στο θύμα για την ταλαιπωρία που του προκάλεσε. Μια αγάπη παθιασμένη που η κακοποιημένη γυναίκα έχει τόσο ανάγκη.

Με τον καιρό η διάρκεια των τριών σταδίων αλλάζει. Το στάδιο έντασης γίνεται πιο μικρό, το στάδιο βίας πιο συχνό και σοβαρό και το στάδιο συμφιλίωσης πιο μικρό και έντονο. Μετά από πολλά επεισόδια ο άνδρας σταματά να απολογείται.

Έτσι η βία, ψυχολογική και σωματική, σταδιακά αποδυναμώνει τη γυναίκα και την κάμνει ν' αλλάζει χαρακτήρα και προσωπικότητα.

### Επιπτώσεις της Βίας

Οι προβληματικές σχέσεις ανάμεσα στους συζύγους προκαλούν συνήθως και άλλα προβλήματα μέσα στην οικογένεια εκτός από τους καθημερινούς καβγάδες και αντιδικίες ανάμεσα στο ζευγάρι, όπως επιπτώσεις στην υγεία και κυρίως επιπτώσεις στα παιδιά

#### 1. Επιπτώσεις της βίας στην υγεία

Η βία είναι μεγάλο κοινωνικο-οικονομικό φορτίο για το άτομο, την οικογένεια και την κοινότητα. Ο Cox & Brooks (1999) εντοπίζουν ότι, η καταπίεση της συναισθηματικής και ψυχικής υγείας μειώνει την αυτοπεποίθηση, αυξάνει την ανησυχία και το άγχος, διαταράσσει την οικογενειακή ζωή, επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη των παιδιών οδηγώντας σε αδύναμους ενήλικες διαιωνίζοντας έτσι την βία από γενεά σε γενεά. Η βία προκαλεί πόνο και ταλαιπωρία, επιδρά αρνητικά στην παραγωγικότητα του ατόμου, στις σχέσεις του, καθώς και την ποιότητα της ζωής του (WHO, 1997). Κατά την Kotarakos (1999), η βία αυξάνει τον κίνδυνο για την υγεία προκαλώντας προβλήματα όπως:

- Τραύματα, κατάγματα και βλάβες εσωτερικών οργάνων καθώς και μετα-τραυματικό άγχος.
- Ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες
- HIV / AIDS και άλλα αφροδισιακά σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα
  - Χρόνιους πόνους
  - Κατάθλιψη, φόβο, ανησυχία και ανορεξία
- Θανατηφόρα αποτελέσματα όπως αυτοκτονία, ανθρωποκτονία και μητρικό θάνατο.

Τα θύματα της βίας ζουν στην ντροπή και την αμηχανία για το τι συμβαίνει σε αυτούς, μη γνωρίζοντας από που να ζητή

σουν βοήθεια. Επίσης φοβούνται να κάνουν οτιδήποτε μήπως και χειροτερεύσουν την κατάσταση. Υπολογίζοντας το κόστος της βίας είναι αναγκαίο να προβληματιστούν οι αρμόδιοι για την σοβαρότητα του προβλήματος και πόσον σημαντική είναι η πρόληψη του.

### Επιπτώσεις της Βίας στα παιδιά

Οι θεωρίες της Κοινωνικής Μάθησης υποστηρίζουν ότι η έκθεση των παιδιών σε σκηνές βίας - οποιασδήποτε μορφής - αυξάνει την προβληματική συμπεριφορά των παιδιών (Bandura, 1973, as cited by Forgatch & Patterson, 1989). Η μέχρι τώρα έρευνα υποστηρίζει ότι η έκθεση των παιδιών σε φυσική βία, οδηγεί σε διαταραγμένες αντιδράσεις των παιδιών συχνότερα παρά η έκθεση τους σε λιγότερο σοβαρές μορφές βίας (Lung & Daro, 1995).

Τα αποτελέσματα μιας πρόσφατης έρευνας (Besharon & Laumann, 1996) έδειξαν ότι οι οικογένειες που χαρακτηρίζονται από βία και άλλες μορφές επιθετικότητας (απειλές, σπάσιμο αντικειμένων) σχετίζονται θετικά με την προβληματική συμπεριφορά των παιδιών τους. Ένα άλλο σημαντικό αποτέλεσμα είναι ότι η έκφραση επιθετικότητας ανάμεσα στο ζευγάρι, ακόμη και όταν δε χρησιμοποιείται φυσική βία είναι αρκετή για να συνδεθεί με την προβληματική συμπεριφορά των παιδιών που εκτέθηκαν σ' αυτή τη συζυγική διαταραχή.

Ένας αποδιοργανωμένος γάμος έχει ως αποτέλεσμα την προβληματική γονεϊκή φροντίδα, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε προβλήματα στα παιδιά. Ο Cummings, (1994) αναφέρει ότι παρόλο που η συζυγική σύγκρουση θεωρείται ως σημάδι οικογενειακής δυσλειτουργίας, όταν αυτή τύχει ορθού χειρισμού, η συζυγική σύγκρουση μπορεί να είναι και ωφέλιμη για το γάμο και την οικογένεια. Η επίλυση της σύγκρουσης και οι εξηγήσεις των γονιών για το τι προκάλεσε τη σύγκρουση μπορούν να βελτιώσουν τις αρνητικές αντιδράσεις των παιδιών απέναντι σ' αυτήν.

Την υπόθεση της σύνδεσης της επιθετικότητας των παιδιών με την έκθεση τους σε περιβάλλοντα

βίας ανάμεσα στους γονείς εξέτασαν και οι ερευνητές της θεωρίας του κύκλου. Μία από τις θέσεις αυτής της θεωρίας είναι ότι μεταβιβάζουμε στα παιδιά μας τις τακτικές σύγκρουσης που ακολουθούμε ως ενήλικες, τους τρόπους πειθαρχίας και το προφίλ της οικογενειακής αλληλεπίδρασης όπως τα γνωρίζουμε από τους δικούς μας γονείς (Murphy C.M,1994).

Οι πιο πρόσφατες ωστόσο εργασίες από ερευνητές που συμμερίζονται την πιο πάνω θεωρία δείχνουν ότι πέρα από τον παράγοντα της παρατήρησης - έκθεσης των παιδιών σε συζυγική βία και άλλοι παράγοντες είναι υπεύθυνοι για την απουσία ή παρουσία επιθετικής συμπεριφοράς στα παιδιά (Lung & Dago, 1996). Αλλιώς δε θα μπορούσε να εξηγηθεί το γιατί κάποιοι ενήλικες εξασκούν βία, ενώ όταν ήταν παιδιά δεν είχαν εκτεθεί σε περιβάλλοντα βίαιων συμπεριφορών ούτε το ότι κάποιοι που εκτέθηκαν σε τέτοια περιβάλλοντα δεν εκδηλώνουν παρόμοιες επιθετικές συμπεριφορές τώρα ως ενήλικες. Σύμφωνα τέλος, μ' αυτή τη θεωρία το παιδί μαθαίνει από τον πατέρα του τη βίαιη συμπεριφορά αλλά είναι σίγουρο ότι θα πρέπει να συντρέχουν και άλλοι παράγοντες (κληρονομικότητα, στοιχεία του χαρακτήρα, άμεσο και έμμεσο κοινωνικό πλαίσιο κ.α) για τα την εκδηλώσει και το ίδιο.

Πιστεύετε ωστόσο ότι η απλή έκθεση του παιδιού σε βίαια περιβάλλοντα δεν προκαλεί από μόνη της επιθετικότητα. Μεγάλη σημασία έχει η όλη οικογενειακή ατμόσφαιρα που επικρατεί, οι εξηγήσεις που πιθανόν να δώσουν μετά οι γονείς για να ησυχάσουν παιδί και γενικά το σύνολο των σχέσεων ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας (Murphy C.M,1994).

Μέσα στις οικογένειες όπου ασκείται βία, τα παιδιά διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να υποστούν και τα ίδια σωματική και σεξουαλική καταπίεση.

Τα παιδιά που ζουν σε σπίτια όπου ασκείται βία μπορεί επίσης, να τραυματιστούν έμμεσα όταν πετάγονται αντικείμενα κατά τη διάρκεια της βίαιης συμπεριφοράς των γονιών και όταν προσπαθούν να προστα

τέψουν την μητέρα τους. Παράλληλα κακοποιημένες μητέρες συνήθως κακοποιούν και οι ίδιες τα παιδιά τους. Σύμφωνα με την έρευνα η πιθανότητα να τα κακοποιούν είναι 8 φορές πιο μεγάλη από τις μητέρες που έχουν μια αρμονική σχέση με το σύζυγο τους (Kotarakos, 1999).

Μια άλλη διάσταση της άσκησης βίας στην οικογένεια σε σχέση με τα παιδιά είναι όταν τα παιδιά είναι μάρτυρες βίας που ασκείται από τον ένα γονιό στον άλλο. Τα αποτελέσματα της έμμεσης βίας είναι εξίσου καταστροφικά για το παιδί.

Σύμφωνα με την πιο πάνω έρευνα, τα παιδιά που ζουν μέσα σε οικογένεια όπου ασκείται βία νιώθουν συνέχεια το άγχος του αποχωρισμού. Φοβούνται ότι η βία θα τους χωρίσει κάποια μέρα από τα αγαπητά τους πρόσωπα και φίλους. Ζουν με το φόβο της εγκατάλειψης: η μητέρα έχει εγκαταλείψει τον πατέρα. Άρα θα με εγκαταλείψει και εμένα. Επιρρίπτουν το φταίξιμο στους γονείς τους για την κατάσταση. Τα αισθήματα τους είναι ανάμεικτα, νιώθουν αγάπη για αυτούς αν και είναι θυμωμένοι μαζί τους, ενοχή και αισθάνονται ότι η βία και ο χωρισμός είναι δικό τους φταίξιμο. Παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες και προβλήματα συμπεριφοράς. Παρουσιάζεται παθητικότητα κυρίως στα κορίτσια και επιθετικότητα κυρίως στα αγόρια. Τα προβλήματα χειροτερεύουν ην εποχή της εφηβείας (Cole M,2001 ).

Τα παιδιά μιμούνται τη συμπεριφορά των ενηλίκων. Γι' αυτό οι ενήλικες και ιδιαίτερα οι γονείς πρέπει να προσέχουν πως μιλούν στα παιδιά τους, αλλά και πώς τα σχολιάζουν.

### Πρόληψη της Βίας και Παρεμβάσεις

Η πρόληψη της βίας σε όλες τις μορφές και σε όλους τους τύπους χρειάζεται δυναμική πρωτοβουλία από πολλούς τομείς και την κοινωνία.



### 1. Νοσηλευτικές παρεμβάσεις για θύματα βίας

Οι Νοσηλευτές και άλλοι εργάτες υγείας καθώς και οι κοινοτικοί Νοσηλευτές είναι σε θέση λόγω πείρας και εκπαίδευσης να αναγνωρίσουν σημάδια βίας κατά τις επισκέψεις τους σε σπίτια, όπου θύματα βίας μπορούν να ζητήσουν βοήθεια. Είναι επίσης συνήθως, ο κύριος πόλος επικοινωνίας με τις άλλες υπηρεσίες στις οποίες παραπέμποντας άτομα που έχουν εμπειρία βίας.

Οι επισκέπτριες υγείας, καθώς και άλλοι χώροι όπως οι φυλακές, στέγες ευγηρίας μπορεί να είναι σε πρώτη ζήτηση για αναζήτηση βοήθειας για τα θύματα βίας. Πολύ συχνά οι ίδιοι οι εργάτες υγείας είναι θύματα βίας. Η βία είναι πολύπλοκο πρόβλημα και χρειάζεται πολυμηματική προσέγγιση.

### 2. Κρατικές Παρεμβάσεις

Εδώ και αρκετά χρόνια έχουν συσταθεί στις Η.Π.Α διάφορες κρατικές και ιδιωτικές υπηρεσίες, οι οποίες προσφέρουν στήριξη στις οικογένειες που αντιμετωπίζουν περιστατικά βίας. Οι προσπάθειες αυτές περιλαμβάνουν παρεμβάσεις από υπηρεσίες ψυχικής υγείας, κοινωνικές υπηρεσίες, νομικές υπηρεσίες και άλλους επαγγελματίες όπως δάσκαλους, ψυχολόγους κ.α

Ο Emery (1998) αναφέρει ότι πρέπει να γίνεται διαχωρισμός των περιστατικών βίας στην οικογένεια. Στα μη σοβαρά περιστατικά θα πρέπει να προσφέρεται στήριξη - βοήθεια από τις κοινωνικές υπηρεσίες, ενώ στα σοβαρά περιστατικά η παρέμβαση θα πρέπει να είναι άμεση από τις νομικές υπηρεσίες για καταστολή της βίας.

### 3. Υποστηρικτικές Παρεμβάσεις

Η παρέμβαση που στόχο έχει να υποστηρίξει την οικογένεια που παρουσιάζει περιστατικά βίας συμπεριλαμβάνει ατομικά και ομαδικά θεραπευτικά προγράμματα τόσο των θυμάτων όσο και των θυτών. Επίσης, περιλαμβάνει θεραπείες για ζευγάρια που υπόκεινται σε συζυγική βία,

εκπαίδευση των γονέων και θεραπευτικά προγράμματα για ολόκληρη την οικογένεια (Emery & Laumann, 1998). Έχουν επίσης αναπτυχθεί και προγράμματα με επισκέψεις στα ίδια τα σπίτια για πρόληψη της παιδικής κακοποίησης.

Αυτά τα προγράμματα, τα οποία συνδυάζουν συμπεριφοριστικές πρακτικές ρύθμισης του άγχους και δεξιότητες σχέσεων, ελαττώνουν το άγχος της οικογένειας, καθώς και την πιθανότητα συνέχισης της επιθετικότητας τόσο στις περιπτώσεις κακοποίησης των παιδιών όσο και στις περιπτώσεις συζυγικής βίας (Murphy, 1994).

Τα προγράμματα που περιλαμβάνουν επισκέψεις στα σπίτια φαίνεται να αποτελούν μια πολλά υποσχόμενη μορφή παρέμβασης κυρίως για νεαρά ζευγάρια που ζουν σε δύσκολες συνθήκες. Αυτά τα προγράμματα βοηθούν ταυτόχρονα με την παροχή των απαραίτητων υλικών αγαθών και απαραίτητων υπηρεσιών (φροντίδα παιδιού, μεταφορές). Προσφέρουν επίσης ψυχολογική στήριξη (εκπαίδευση γονέων) και υπηρεσίες για εξυπηρέτηση των εκπαιδευτικών αναγκών μελών της οικογένειας για να μπορούν να βρουν εργασία (δεξιότητες για συγκεκριμένη εργασία). Με τις πιο πάνω προσπάθειες οι υπηρεσίες αυτές βελτιώνουν το οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας και μειώνουν τις πιθανότητες κακομεταχείρισης των παιδιών.

Τέτοιες προσπάθειες δείχνουν την επιστροφή σ' αυτό που γινόταν τα πιο παλιά χρόνια, δηλαδή στις υπηρεσίες κοινωνικών υπηρεσιών που σκοπό είχαν να υποστηρίξουν τις οικογένειες και όχι να τις αστυνομεύσουν (Besharon & Laumann, 1996).

### 4. Άμεσες Παρεμβάσεις

Αφού γίνει ο διαχωρισμός ανάμεσα στα διάφορα είδη κακοποίησης, αυτό βοηθά στο να βελτιώσουμε την παρέμβαση σε περιπτώσεις σοβαρής και ακραίας οικογενειακής βίας. Έρευνες αποδεικνύουν ότι σε κάποιες σοβαρές περιπτώσεις βίας χρειάζεται άμεση παρέμβαση από το νόμο και



την αστυνομία πριν να είναι πολύ αργά (Emery, R.& Laumann,1998).

Είναι λοιπόν, απαραίτητος ο διαχωρισμός ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα κακοποίησης, γιατί αυτός θα μας βοηθήσει να γνωρίζουμε πότε χρειάζεται υποστηρικτική παρέμβαση (σε ήπιες μορφές βίας) ή πιο αποτελεσματική παρέμβαση καταστολής (σε σοβαρές περιπτώσεις) μέσα από την αξιοποίηση της νομοθεσίας, η οποία μπορεί να προχωρήσει μέχρι και σε τερματισμό των δικαιωμάτων του γονιού και σε έγκαιρη υιοθεσία (Emery, R., 1998).

Θεωρούμε ότι τα προγράμματα παρέμβασης έχουν μεγάλη σημασία για την πρόληψη και την καταστολή της βίας στην οικογένεια, γι' αυτό θα πρέπει να οργανώνονται με τη δέουσα προσοχή και να στελεχώνονται από προσοντούχο προσωπικό. Θα πρέπει επίσης να έχουν τη στήριξη του κράτους τόσο όσο αφορά το οικονομικό μέρος αλλά κυρίως την νομοθετική «κάλυψη» έτσι που να μπορούν άνετα να προβαίνουν στις ανάλογες παρεμβάσεις υποστήριξης ή και στις αναγκαίες καταγγελίες για καταστολή της βίας.

### Οικογενειακή Βία στη Κύπρο

Μέχρι τη στιγμή αυτή έχουν γίνει δύο (2) έρευνες για το φαινόμενο της οικογενειακής βίας στη Κύπρο από τη Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια το Οκτώβριο του 2000, και τον Σεπτέμβριο του 2004.

Είναι γνωστό πώς στην παραδοσιακή οικογένεια της Κύπρου παράλληλα με τον οικονομικό καταμερισμό εργασίας (δηλ. ο άνδρας στις πιο σκληρές γεωργικές εργασίες, η γυναίκα στις πιο ελαφρές εργασίες και τα του οίκου τους) υπήρχε ταυτόχρονα και ένας αυστηρός «ηθικός καταμερισμός» ρόλων, ευθυνών και δικαιωμάτων. Έτσι ο κώδικας της «τιμής και της ντροπής» ήθελε την γυναίκα καλή σύζυγο, οικοκυρά και μητέρα. Ο άνδρας ήταν αρχηγός, υπεύθυνος να προμηθεύει τα αναγκαία αλλά και να υπερασπίζεται την τιμή

των γυναικών της οικογένειας. Στις μεταξύ τους σχέσεις η γυναίκα όφειλε υποταγή στον άνδρα και αποφυγή κάθε επαφής ή σχέσης με άλλους άνδρες εκτός της οικογένειας.

Όταν μια γυναίκα παραβίαζε τον αυστηρό αυτό κώδικα συμπεριφοράς τότε θεωρείτο «αδιάντροπη» ή «άπιμη» (χωρίς ντροπή και ντρόπιαζε όλη την οικογένεια - κυρίως δε τον άνδρα / σύζυγο της ο οποίος όφειλε πλέον να αποκαταστήσει την χαμένη τιμή με δυναμικό τρόπο (ο οποίος συχνά περιλάμβανε και τη βία ενάντια στη γυναίκα- που έφτανε κάποτε σε έσχατα όρια)

Το πρότυπο του δυναμικού άνδρα («αντροπεπούς»), που δεν ανεχόταν να στιγματισθεί η τιμή του, διαιωνιζόταν μέσα από την κοινωνικοποίηση των παιδιών: το αγόρι έπρεπε να δείχνει «ανδρισμό», μια διεκδικητική διάθεση, πρωτοβουλία, σκληρότητα, ανταγωνιστική διάθεση κλπ. Αντίθετα η γυναίκα μάθαινε να είναι σεμνή, περιποιητική ως προς τους άλλους, λεπτή ως προς τους τρόπους, υποτακτική απέναντι στους άνδρες.

Μέσα στα πλαίσια αυτά είναι αναμενόμενο, λοιπόν, να ασκείται βία ενάντια στην γυναίκα, σε συμμόρφωση με τους παραδοσιακούς κώδικες συμπεριφοράς.

### Επίλογος

Τα πιο πάνω δείχνουν ότι μέσα στην Κυπριακή οικογένεια υπάρχουν ακόμα βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις και στάσεις που ευνοούν το φαινόμενο της άσκησης βίας από ένα μέλος της οικογένειας σε άλλο. Ιδιαίτερη θέση εξουσίας που περιλαμβάνει το «δικαίωμα» άσκησης σωματικής, αλλά και άλλων μορφών βίας ( ψυχολογική, σεξουαλική) φαίνεται να έχει μέσα στο σπίτι ο άντρας . Ανάλογη θέση εξουσίας έχει και η γυναίκα / μητέρα, αλλά μόνο απέναντι στα παιδιά. Δείχνουν επίσης ότι το πρόβλημα αυτό ήδη υπάρχει σε ανησυχητικό βαθμό γύρω μας, προκαλώντας ανεπίπτο πόνο σε μεγάλη μερίδα ανθρώπων.

Τέλος φαίνεται ότι η έκταση, οι μορφές, η συχνότητα και οι επιπτώσεις της βίας στην

Κυπριακή οικογένεια, δεν διαφέρουν κατά πολύ από παρόμοια ευρήματα διεθνών ερευνών. Αυτό πρέπει να ανησυχήσει και να προβληματίσει τόσο τις αρμόδιες υπηρεσίες όσο και το κοινό και να συμβάλουν

στην λειψή μέτρων για περιορισμό ή και απάλειψη του σοβαρού αυτού κοινωνικού προβλήματος και των επιπτώσεων του στα θύματα, στους θύτες και κατ' επέκταση στις οικογένειες και τις κοινότητες τους.

## BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γκέιστ, Β., Σπ. Χαραλάμπους, Το προφίλ των θυμάτων και των θυτών βίας στην οικογένεια : η εμπειρία του κέντρου άμεσης βοήθειας του συνδρόμου για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στην οικογένεια.
- Κόκκινος Μ.Κ. (1993) Επιθετικότητα. Λευκωσία: Σύνδεσμος ψυχολόγων Κύπρου
- Αγαθώνος - Γεωργοπούλου Ε.. (1993) Οικογένεια-Παιδική προστασία-Κοινωνική πολιτική., Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού.
- Τσιτούρα Σ., (1990) Φροντίδα για την οικογένεια. Αθήνα: Ελληνική εταιρεία κοινωνικής παιδιατρικής και προαγωγής της υγείας.
- Ρηγάτος Γ. (1989) Αρρώστιες και θάνατος παιδιών στη νεοελληνική λογοτεχνία. Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.
- Σαλκιτζογλου Τ. (1987) Η κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών και το οικογενειακό δίκαιο. Επιμέλεια Ε. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Αθήνα: Έκδοση Ι.Υ.Π.
- Νέστορος Ι.Ν. (1987) Στην οικογένεια, στο σχολείο και στην κοινωνία - Επιθετικότητα, 5η Έκδοση, Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Καραποστόλης Β. Συμβίωση και επικοινωνία στην Ελλάδα. Αθήνα: Γνώση
- Κουρκουλέ Μ. (1984) Νεοελληνική αθυροστομία. Αθήνα: Νεφέλη
- Παναγιώτου Γ. ,Δέσμευση και αντιδράσεις στις διαφωνίες σε παντρεμένα ζευγάρια κυπρίων
- Cole M. & Cole S (2001) Η ανάπτυξη των παιδιών. Β' Τόμος, Μετάφρ. Μ. Σόλμα. Αθήνα: Εκδόσεις Δάρδανος Γ. Αποτελέσματα έρευνας με θέμα «Βία στην οικογένεια», κέντρο ερευνών και ανάπτυξης intercollage (Οκτώβριος 2000)
- Συμβουλευτική επιτροπή για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας στην οικογένεια. (Οκτώβριος 2000)
- «Βία στην κυπριακή οικογένεια, Έρευνα «Η έκταση και οι μορφές βίας ενάντια στα παιδιά στη Κυπριακή οικογένεια» Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια (Σεπτέμβριος 2004)
- Christine Kotarakos « Η γνώμη των ευρωπαίων πάνω στο ερώτημα της βίας μέσα στην οικογένεια», (Europe, Οκτώβριος 1999)
- Gelles R.J. (1981) The myth of the battered husband. In R.Walsh and O. Procs. Marriage and Family. 81-82. Guildford. (1978) Images of violence against women, Victimology 2, London
- Morris A. (1987) Women, Crime and Criminal Justice. Oxford, U.K: Blackwell.
- Smith L. (1989) Domestic Violence. Home office research study. No 107. London. UK: Her Majesty's Stationary office
- Besharov, D.J. & Laumann (1996) Child abuse reporting. Social policies for children. Washington D.C : Brookings Institute Press.
- Cox M. G. & Brooks-Gunn J., Conflict and cohesion in families: Causes and Consequences, (Mahwah NJ : Lawrence Erlbaum Associates 1999)
- Emery R.E & Laumann-Billings L., An Overview of the Nature, Causes, and consequences of Abusive Family Relationships : Toward Differentiating Maltreatment and violence, (American Psychologist, 53, 121-135, 1998)

- Forgatch M S. & Patterson G.R. Parents and adolescents living together: part2. Family problem solving (Eugene, OR: Castalia 1989)
- Lung C.T. & Daro D . Current trends in child abuse reporting and fatalities: The results of the 1995 annual fifty state survey. (Chigago: National Committee to Prevent Child Abuse 1996)
- Murphy C.M., Treating perpetrators of adult domestic violence, ( Maryland Medical Journal,43,877-883, 1994)
- Patterson G.R., Coercive family processes, (Eugene, OR: Castalia Press 1982)
- Patterson G.R & Chamberlain P., Outcomes and methodological issues relating to treatment of antisocial children. In T. R. Giles, Handbook of effective psychotherapy, ( New York: Plenum 1993)
- The Word Health Organization, Violence against women: a priority health issue, (1997)